

gyakran forgatják majd, de tény, hogy a könyv könnyen kitörik, és félő, hogy ez a meg lehetőségen drága kiadvány a használatban lapokra esik szét. A festéktakarékos nyomtatás – legalábbis az általunk látott példányok esetében – egyetlen, és nemcsak nem szép, hanem helyenként egyenesen rosszul olvasható. Ez a komoly szellemi tartalmat és értéket hordozó könyv talán megérdemelt volna egy kicsivel több kiadói figyelmet.

Báthory Zoltán – Falus Iván (2001, szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Osiris, Budapest.

Buda Mariann

Felhívás és kihívás

George Gerbner 1996-ban alapította meg a Kulturális Környezet Mozgalmat, amelynek létjogosultságát és fontosságát valószínűleg nem kell bizonygatni azok előtt, akik ismerik az amerikai kommunikációelmélet-professzor kutatásait. A változások, amelyeknek végrehajtását a mozgalom célkitűzéseiben szorgalmazza, valószínűleg nem túl népszerűek a média szakembereinek körében, viszont óriási terhet rónak azokra (pedagógusokra, szülőkre, szakmai és civil szervezetekre egyaránt), akik igyekeznek felelősen gondolkodni jelenünkről és jövőnkről.

A most megjelent kötet címe valószínűleg utalás *Marshall McLuhan* elhíresült kijelentésére, miszerint a média maga az üzenet, s amelyet Gerbner a következőképpen módosított: a társadalom a média üzenete. Kutatásainak céljával pedig azt tűzte ki, hogy feltárja azokat az üzeneteket gyártó és felhasználó rendszereket, amelyek a társadalom döntéseit és problémáit meghatározzák.

A neves amerikai tudós neve ismerősen csenghet a kommunikáció és a média elméletével foglalkozók számára, hiszen több írása jelent meg magyarul különböző tanulmánykötetekben. Vizsgálódásainak középpontjában tehát a tömegkommunikációs eszközök, azokon belül pedig leginkább a televízió a társadalomra, a kultúrára kifejtett hatása áll. A közelmúltban magyar nyelven kiadott gyűjteménybe a szerző maga válogatta össze az eddig teljesen vagy részben publikálatlan írásait. A nyolc tanulmány átfogó képet nyújt erről a figyelemre méltó munkásságról; annak az időszaknak a kutatásait tartalmazza, amelyben a televízió szerepe az amerikai társadalom életében óriási méretűvé növekedett. Kíméletlenül mutatja be azokat a tendenciákat, amelyek a „sebesség korát” valójában jellemzik: „a közönség hatalma, a választék sokszínűsége” (mint ahogyan egyik tanulmányának címe is jelzi) mind csak illúziók. Valójában a média újdonságai nem teremtenek új nézői érdeklődést; a televíziós szakemberek számára mindent megszab, kijelöl a „közönségpotenciál” (a hirdetőknak eladható nézők száma), ezért a választék szélesítése olyan kockázatokkal jár, amelyet senki nem tud felvállalni. Ennek következménye az olcsó sikerprodukciók dömpingje, és mivel a televízió nem szelektíven használt médium (nézése inkább időponthoz, mint műsorhoz kötődik), kihat a kultúra egész szerkezetére.

Ezeknek a tendenciáknak a kutatását vállalta fel az a program, amely 1967-ben indult és a Kulturális Mutatók elnevezést kapta. Ezt a szerző részletesen be is mutatja az egyik tanulmányban, ahol kifejti, hogy az itt feltárt eredmények egyfajta hiány pótlására szolgálnak. Gerbner szerint a társadalom különböző érdekcsoportjai különféle módon igyekeznek jogukat érvényesíteni; ennek megfelelően hallatják hangjukat a politikusok és a médiához

kötődő üzletfelek. „Hiányzik viszont a harmadik hang, amely az ítélkezést és a politikacsinálást szolgáló független kutatások folyamatos és kumulatív, a tényeket feltáró folyamatainak érdekében beszélne. A kulturális mutatókat e hiány pótlására dolgoztuk ki.”

A kutatás három nagyobb területen folyik: az intézményi folyamatok, az üzenetrendszerek és a kultivációs folyamatok elemzéséből áll. Ez utóbbira esik a legnagyobb hangsúly, hiszen ez azt mutatja meg, hogy az uralkodó kommunikációs rendszerek milyen képzetmintákat termelnek, hogyan befolyásolják fogyasztóiknak a valóságról alkotott képét. A – leginkább a kommunikáció tudományára alapozott – rendkívül pontos elméleti háttér segítségével a szerzőnek és munkatársainak sikerült kidolgozniuk egy szerteágazó, sokféle szempontot figyelembe vevő kutatási rendszert, amelynek eredményei igencsak elgondolkodtatóak.

Ezekről számolnak be a kötet legérdekesebb tanulmányai, amelyekben a női szerepeknek és a kisebbségeknek a televízióban való megjelenítését, az erőszaknak, valamint egy hátrányos helyzetű csoportnak, az elmebetegeknek a televíziós ábrázolását elemzi a szerző. Nem véletlenül ezeket a motívumokat ragadta ki, hiszen a több évtizeden át folyó tartalmi elemzések eredményei döbbenetes számadatokat tartalmaznak, és nem kevésbé sokkolóak azok a beszámolók sem, amelyek megvilágítják a nézőknek a szimbolikus televíziós világ alapján alkotott valóságértékelését.

A kötet még két tanulmányt tartalmaz, az egyik az alkoholnak az amerikai kultúrában és médiában betöltött szerepét tárja fel, megvilágítva az ebben rejlő összefüggéseket; a másik pedig a bírósági tárgyalások televíziós közvetítésének az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásait mutatja be.

Végezetül elolvashatjuk a Kulturális Környezetért Mozgalom felhívását és célkitűzéseit, amelynek aktualitásáról aligha kell meggyőzni bárkit is. George Gerbner kutatási eredményei azonban (a mozgalom elindítása nélkül is) nagy kihívás elé állítják az üzenetek „gyártóit” és „fogyasztóit” egyaránt.

Gerbner, George (2002): *A média rejtett üzenete*. Osiris – MTA – ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport.

Pócsik Andrea

Nyelvcseré

„A mintában szereplő felnőttek adataiból ki lehet következtetni a nyelvcseré kezdetének körülbelüli évtizedeit (1920–1940), az 1990-ben román általános iskolába járó gyermekek adataiból pedig a folyamat közeli befejeződését is.” Ezzel a megállapítással zárul Borbély Anna munkája a magyarországi román kisebbség nyelvi helyzetéről.

E megállapítás mást mond a nyelvi kisebbségi és mást a nyelvi többségi olvasónak: az elsőt rádöbbeneti például arra, hogy rá is, közösségére is ugyanez vár, az utóbbit pedig valószínűleg hidegen hagyja. És ez így van rendjén, mert az anyanyelve megtartásáért napról napra megküzdeni kénytelen, s ebbe a szélmalomharcba néha belefáradó, azt feladó közösség helyzetét az, aki számára a világ legtermészetesebb dolga anyanyelvén mindenhol, minden pillanatban megszólalni, nem igazán képes átérezni.

A kétnyelvűséggel foglalkozó szakirodalomban ritkán fordul elő, hogy a kutató ilyen pontossággal meg tudja határozni egy kisebbségi közösség nyelvcseréjének mind kezdő, mind végpontját. S tulajdonképpen ez az egzaktság a megdöbbentő, hiszen egy eredeti-